Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ

— અષાડ–શ્રાવણ —

પુસ્તક ૭૮ મું
અંક ૯–૧૦
૫ મી જુલાઈ

વીર સં. ૨૪૮૮
વિ. સં. ૨૦૧૮
ઇ. સ. ૧૯૬૨

न सो परिग्गहो वुत्तो,
नायपुत्तेण ताइणा ।
मुच्छा परिग्गहो वुत्तो,
इइ वुत्तं महेसिणा ॥ १ ॥

ભિક્ષુ પોતાના સંયમની સાધના માટે વ. તેના નિર્વાહ માટે જે કાંઈ ઉપકરણો–સાધનસામગ્રી પોતાની પાસે રાખે છે, તેને ત્રાણુ એવા જ્ઞાતપુત્ર મહાવીર ભગવાને પરિગ્રહરૂપે કહેલી નથી–ગણેલી નથી. પણ એ સામગ્રીમાં રાખવામાં આવતી આસક્તિ–મમતા કે મૂર્છા જ પરિગ્રહરૂપ છે. એવું તે મહર્ષિએ કહેલું છે–જણાવેલું છે.

धण–धन्न–पेसवग्गे,
परिग्गहविवज्जणं ।
सव्वारंभ–परिच्चाओ,
निम्ममत्तं सुदुक्करं ॥ २ ॥

ધનના, ધાન્યના અને નોકરચાકરના પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવો, તમામ પ્રકારના આરંભ–સમારંભોનો પરિત્યાગ કરવો, અને મમતા વગરની વૃત્તિ કેળવવી એ ઘણું દુષ્કર છે.

—મહાવીર વાણી

: પ્રગટકર્તા :
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા : : ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ :: વર્ષ ૭૮ મું :: વાર્ષિક લવાજમ ૫-૨૫ પોસ્ટેજ સહિત

अनुक्रमणिका

૧	પ્રભુ જીવવા દે	(સુરેશકુમાર કે. શાહ)	૯૭
૨	શ્રી વર્ધમાન મહાવીર ચ્યવંતનું સ્વાગત	(શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર")	૯૮
૩	શ્રી વર્ધમાન--મહાવીર : ૪૨	(સ્વ. મૌક્તિક)	૯૯
૪	પ્રગતિની સાધના	(શ્રી બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર")	૧૦૩
૫	દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવ	(સં૦ ડૉ. વલ્લભદાસ નેણશીભાઈ-મોરબી)	૧૦૫
૬	'કર્મ' સિદ્ધાન્તને અંગેના પારિભાષિક શબ્દોનો અર્થ કોશ	(પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડિયા M. A.)	૧૦૭
૭	શ્રી [illegible] પાર્શ્વનાથ	(બાબુલાલ મનસુખલાલ-મંડલ)	૧૧૦
૮	પુસ્તકોની પહોંચ		ટા. પે. ૪

(અનુસંધાન ટાઈટલ પેજ ૪ થી શરૂ)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર જીવન [illegible]-લેખક અને સંપાદક : મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી [illegible]. પ્રકાશક શ્રી જીવન-[illegible] સહાયક [illegible]..., [illegible]-અમદાવાદ. મૂલ્ય : સદુપયોગ

આ પુસ્તકમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના પવિત્ર જીવનનો સંક્ષેપમાં પરિચય આપેલ છે

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર-જીવન. [illegible]-સંપાદક : [illegible] [illegible] શેઠવાળા. મૂલ્ય : સદુપયોગ.

આ પુસ્તકમાં શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીના પવિત્ર જીવનનો સંક્ષેપમાં પરિચય આપેલ છે.

શ્રી કાપરડાજી કા [illegible] ઇતિહાસ—સંપાદક અને પ્રકાશક : [illegible] વ્યવસ્થાપક સમિતિ શ્રી કાપરડા તીર્થ-રાજસ્થાન. મૂલ્ય : ૨૫ નયે પૈસે

[illegible] સંગ્રહ અને સંગ્રહીત [illegible]-લેખક અને [illegible] : [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ભાવનગર. મૂલ્ય : [illegible] આના.

વાક્ય-વાટિકા-લેખક : પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયભુવનતિલકસૂરીશ્વરજી મહારાજ. સંપાદક : પં. પૂ. પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિ. પ્રકાશક : શ્રી લબ્ધિ ભુવન જૈન સાહિત્ય સદન. કિંમત : ૨૫ નયા પૈસા.

આ પુસ્તકમાં સૂરીશ્વરજી મહારાજની ચિંતન કંડિકાઓ આપેલી છે.

नयगोचरे ज्ञानविचारणम्- લેખક : શ્રીમદ્ વિજયલાવણ્યસૂરીશ્વરજી. પ્રકાશક: શ્રી જ્ઞાનોપાસક સમિતિ-બોટાદ.

(1) The doctrines of Jainism No. 7.

(2) Lord Mahavir and his Teachings.

Shree Vallabhsuri Smarak Nidhi. Godiji Jain Upashraya Pydhonie, Bombay.

These two brochures contain thought provoking essays by different scholars.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પુસ્તક ૭૮ મું અંક ૯-૧૦	અષાડ-શ્રાવણ	વીર સં. ૨૪૮૯ વિક્રમ સં. ૨૦૧૯

પ્રભુ જીવન દે!

પ્રભુ જીવન દે? પ્રભુ જીવન દે? પ્રભુ જીવન દે?
ગાવા માટે ગીતડાં દે, તુજ કાવ્યો રચવા શક્તિ દે?
જીવનમાં નવરંગો જોવા, આંખોને તું દૃષ્ટિ દે?
નવજીવન દે? નવજીવન દે? પ્રભુ જીવન દે?

હૈયામાંથી આશા જગાવી, જીવનભર ઉમંગો દે?
વગડામાં પણ વસંત લાવી, પૃથ્વીને નવરંગો દે?
નવયૌવન દે? નવયૌવન દે? પ્રભુ યૌવન દે?

પુષ્પોની ખૂશ્બોને માટે, વાયુને તું વહેવા દે?
જીવનનાં અંધકારને માટે, દિપકને તું જલવા દે?
નવચેતન દે? નવચેતન દે? પ્રભુ ચેતન દે?

સ્નેહતણી "સુધા" વરસાવી, આંખોમાં અમીદૃષ્ટિ દે?
સંસારનાં સુખદુઃખની સામે, ટકવા માટે શક્તિ દે?
નવચેતન દે? નવયૌવન દે? પ્રભુ જીવન દે?
પ્રભુ જીવન દે? પ્રભુ જીવન દે? પ્રભુ જીવન દે?

"સુધાકર"
સુરેશકુમાર કે. શાહ-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી વર્ધમાન મહાવીર ભગવંતનું સ્વાગત

(હેમકલા)

સર્વ ઋતુનો રાજા આવ્યો વસંત એ ઋતુરાજ જુઓ
નિજ વૈભવ શૃંગાર સજીને વર્ષારંભે ખાસ નવો;
કોમલ મૃદુ નવપલ્લવ ધારે તરૂવર નિજનું અંગ સજે,
નવ ઉત્સાહ ધરી આનંદે અંતરમનના ભાવ ભજે. ૧

જાણી આવે છે શ્રી જિનવર ત્રિશલા કૂખે જ્ઞાન રવિ,
સ્વાગત કરવા સજ્જ થઇ સહુ વનરાજી ધરી ભવ્ય છવિ;
વિવિધ રંગના કુસુમ અંગમાં ધારણ કરતા ઉર્મિ વધે,
ગંધ સુવાસિત અર્પણ કરવા તરૂવર નીકળ્યા સર્વ બધે. ૨

હું જિનવરને પૂજિશ ભાવે નિજ ગંધિત કુસુમે પહેલા,
ઇર્ષ્યા ધારે સહુ નિજ મનમાં નાચે કૂદે થઇ ઘેલા;
શ્વેત ગુલાબી લીલા પીળા સુમન અંગ ધરશું પ્રભુના,
પૂજા કરશું વીર પ્રભુની સફલ જન્મ કરશું નિજના. ૩

આમ્ર પનસ નારંગી દ્રાક્ષો પકવ થયા છે ફલ વનમાં,
નિજ આસ્વાદે થઇશું અર્પણ ઇચ્છાધારે સહુ મનમાં;
પ્રભુપૂજનનો ને સ્વાર્પણનો લાભ અમે લેશું પહેલા,
ભાવ ધરે નિજ અંગ રંગથી થાશું પ્રભુજીને વ્હાલા. ૪

સ્વચ્છ નભાંગણ તારાગણથી સજ્જ થયું દીસે આજે,
પૂર્ણ થવાની ઇર્ષ્યા ધરતું ચંદ્રબિંબ વિકસ્યું સાંજે;
આતુરતા છે પ્રભુદર્શનની જડ ચેતન્યતણે ભાવે,
આગળ વધના પ્રભુમુખ જોવા સહુકો ઉત્સુક થઇ આવે. ૫

ગંધ સંગ્રહી મૃદુ મધુ મંથર ગતિ ધારે શીતલ વાયુ,
વીર પ્રભુની સેવા કરતા સફલ ગણે નિજનું આયુ;
કોકિલ પંચમ સ્વરથી ભાવે પ્રભુગુણ કંઠે મધુર ગાવે,
નિજ ભાષામાં મદભર ગાતા હર્ષ પ્રફુલ્લિત એ થાવે. ૬

સંત મહાત્મા યોગીજન કેઇ પ્રભુદર્શનની વાટ જુવે,
નવયુગદર્શન માર્ગ બોધવા આવી રહ્યો છે સંત હવે;
નવમાર્ગે પ્રસ્થાપિત કરવા વિમલ તીર્થ પ્રભુ આવે છે,
ચરમ જિનેશ્વર વર્ધમાન પ્રભુ શાસ્ત્રરહસ્ય બતાવે છે. ૭

આવો ! આવો ! ત્વરિત પધારો ! આનંદે સ્વાગત કરીએ,
જેથી સત્વર ભાવ ધરી મન પ્રભુવચનોને અનુસરીએ;
ચૈત્ર માસની ત્રયોદશી જે શુકલપક્ષ રજની સારી,
પ્રભુજી નૃપ સિદ્ધાર્થ ઘરે છે અવતરીયા મંગલકારી. ૮

કવિ :
સાહિત્યચંદ્ર
બાલચંદ
હીરાચંદ
માલેગામ

For Private And Personal Use Only

શ્રી વર્દ્ધમાન-મહાવીર

લેખાંક : ૪૨

આવી અગણીત ઋદ્ધિના સ્વામી પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી થયા. એણે મૂકાનગરીવાળા વિજયના છ ખંડો સાધ્યા, પોતાની આણા આખા દેશ પર વરતાવી, અને પોતે કાકિણી રત્નથી ન મરાા ગુફામાં પોતાનું નામ લખ્યું. ત્યારબાદ ચક્રવર્તી તરીકે તેમનો રાજ્યાભિષેક થયો અને તે બાર વર્ષ સુધી ચાલ્યો. આવી રીતે પોતાની મોટી ઋદ્ધિ વધતી ચાલી છતાં તેમાં જાતે અલિપ્ત રહ્યા, પણ રાજકાર્યમાં ભારે કુશળતા બતાવી.

મહાન ચક્રીને ભવ્ય વિચારણા :

ચારે બાજુથી ઋદ્ધિ અને માનથી પરવરેલા પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તીને ભોગ ભોગવવાની પૂરી અનુકૂળતા હતી, છતાં એ સંસાર પર નિર્વેદી હતા, એ ભોગ ભોગવતાં તેમાં એમની આસક્તિ અલ્પ હતી અને વિષય સાથે તદ્રુપ થઈ એ ભોગને ભોગવતા નહિ. એ ખાય ખરા, પણ ખાતાંખાતાં ભોજનની ભારે પ્રશંસા ન કરે, એ સ્ત્રીઓને ભોગવે પણ એના રૂપ રંગ કે મોહિનીમાં તન્મય ન થઈ જાય, એ રાજધર્મ પ્રમાણે સજા કરે, પણ એમાં કોઈ ઉપર અંગત રાગ કે દ્વેષ દાખવે નહિ એ હાથી કે ઘોડા પર સ્વારી કરે અને નગરમાં ફરવા નીકળે ત્યારે પોતે મહાન છે, પૂજ્ય છે, નમન યોગ્ય છે એવી સંભાવના પોતાના મનમાં પણ ન કરે અને રાજસભામાં સિંહાસન પર બેસે ત્યારે જાણે પોતે નરેંદ્રના પણ નરેંદ્ર છે કે પોતે અતિ મહાન અસાધારણ વ્યક્તિ છે એવો ખ્યાલ ન કરે. આ સર્વ નૈસર્ગિક સરળતા અને નિર્વેદ એણે આંતરદૃષ્ટિએ ખીલવ્યા હતા અને એની એ આંતર વિભૂતિ એના અતિ પરિચયવાળા જોઈ જાણી શકતા હતા. આવા મોટા મહાન રાજાના દિલમાં પોતાના ઐશ્વર્યનું ગુમાન ન હોય, આવા મોટા સાધનસંપન્ન માણસને ખાવાનો ગાવા વજાડવાનો, સાંભળવાનો કે રમતગમતનો શોખ ન હોય તે સામાન્ય રીતે ન બને તેવો પ્રસંગ ગણાય અને તે કારણે તે યુગના લોકો મહાન ચક્રવર્તીને 'રાજ સંન્યાસી' જેવા ગણતા હતા.

આ રાજ સંન્યાસીએ લાંબા કાળ સુધી રાજ કર્યું, પ્રજાને પ્રેમથી અપનાવી, દીનદુઃખી વાસ્તે સાધનો ગોઠવી આપ્યાં, દેશમાં દુકાળ ન પડે તે માટે યોજનાઓ કરી અને ગરીબને ન્યાય સસ્તો અને તુરત મળે તે માટે ગોઠવણો કરી આપી. એ નિરાસક્ત ચક્રવર્તીએ ખૂબ નામના મેળવી. ખૂબ પ્રતિષ્ઠા જમાવી અને પોતાની આખી રૈયતના ભારે આશીર્વાદ મેળવ્યા. એના વખતમાં રૈયત ખૂબ સુખી હતી, મોટા દુકાળ પડ્યા નહિ, મહામારીના ઉપદ્રવ થયા નહિ અને લોકોમાં ગુન્હાઓની સંખ્યા ઘણી નામની થઈ ગઈ.

પોતાના આવાસમાં બેઠા બેઠા એક વખત તેઓ અવલોકના કરી રહ્યા હતા, તે વખતે આકાશમાં એક વાદળું જોવામાં આવ્યું, એ શરૂઆતમાં નાનું હતું, પણ એ તો વાનું દળ એટલે જોતજોતામાં આકાશમાં છવાઈ ગયું, તુરત એ આકાશમાં નવા નવા રંગ ધારણ કરી ગયું, સફેદ રંગમાંથી એ તદ્દન શ્યામ થઈ ગયું, તેની આસપાસ મેઘધનુષ્ય જામી ગયું, કાચબીના વિવિધ રંગથી એ અલંકૃત થઈ ગયું અને ત્યાં તો પવનનો ઝપાટો આવ્યો એટલે આખું વાદળું નષ્ટ થઈ ગયું. વિચારક ચક્રવર્તીને લાગ્યું કે દુનિયાના સર્વ ભોગો અને પોતાની માનેલી સંપત્તિ આવા પ્રકારની છે! એ આવે, પ્રસરે, પોતાના રંગ દેખાડે અને પાછી વિરમી જાય, ત્યારે જાણે એ હતી એની રેખા પણ ન મૂકી જાય. આવી વસ્તુઓમાં પ્રીતિબંધ શો કરવો? એવી પર વસ્તુ પર પ્રીતિનો પણ અર્થ શો છે? અને વાદળું ખસી ગયા કે વીસરામ થઈ ગયા

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પછી તેના પર કરેલ પ્રીતિનો ભાવ પણ શો? અને વસ્તુ ગયા પછી તે પરની પ્રીતિ માટે કચવાટ કેવો અને કેટલો કરવો? અને બાહ્ય વસ્તુનો વિશ્વાસ કેમ કરાય? આજે મહેલો હોય, આવાસો હોય, નાયકો હોય, સેના હોય, સામગ્રી હોય, સંપત્તિ હોય, રત્નો હોય, નિધિઓ હોય, સ્ત્રીઓ હોય, સંતાનો હોય-પણ તે કેટલો વખત ટકનારા? અને વાદળ વીખરાઇ ગયું તેમ તેને વીખરાતાં વાર શી? અને જે વસ્તુ આપણી નથી, હંમેશને માટે આપણી સાથે કે આપણી પાસે રહેવાની નથી તેના પર રાગ શો? તેની ખાતર ચિંતા શી? તેના તરફ વાસના કેવી? તેની ખાતર પ્રીતિબંધ શા માટે? અને આ શરીર તો પુદ્ગળનો ઉપચય જ છે, એ અસ્થિ, મજ્જા, વસા, રુધિર, શુક્ર, માંસનું ભરેલું છે, એને પોતાનું માનીને એને પાળવું પોષવું અને એની ખાતર અનેક અગવડો ખમવી અને એને દરરોજ સ્નાન વિલેપન ભોજન વગેરે ઉપચારોથી એની પરિપાલના કરવી?....આ તો આખો વ્યવહાર જ કાંચે પાયે મંડાયો છે. આ શરીરનું નામ પાડવું, એ નામની ખાતર લડાઇઓ કરી રાજ્ય મેળવવું, અને એ સર્વને અહીં મૂકી ખાલી હાથે અહીંથી ચાલ્યા જવું! આ તો આખી બાજી ખોટા પાયા પર મંડાણી છે અને એને જરા પણ ઊંડાણથી વિચાર્યા વગર પ્રાણી નાહક ખેંચાયો જાય છે. રાગ દ્વેષ કરી પોતાનો તેની સાથેનો સંબંધ પ્રાણી સમજ્યા વગર વધારે ઘનિષ્ઠ બનાવે છે. અંતે તો પેલા વાદળાની પેઠે આ સર્વ સંપત્તિ જમાવટ અને ખૂદ શરીર પણ વીસરામ થઇ જવાનું છે અને છતાં જે પોતાનું નહોતું તેને પોતાનું માની પ્રાણી નકામો તેની પાછળ હેરાન થાય છે, ફના થાય છે, હાયવરાળ કરતો થાય છે અને અંતે આંટા મારતો ઓળા પાછળ અને તેના ફરતા ફેરા ફરે છે અને જ્યારે હાથમાં કાંઇ રહેતું નથી અને હોય તે સરી જાય છે ત્યારે પાછો રડવા બેસે છે, મુંઝાય છે, માથાં ફૂટે છે અને સમજ્યા વગરના આહદ દોહદમાં પડી જાય છે!

આખો મોહરાયનો મહિમા જ ખરેખર વિચિત્ર લાગે છે. એ એવા ઉંધા પાટા બંધાવે છે, એ પર વસ્તુ પર એવા પ્રેમ કે રાગ ઉત્પન્ન કરે છે અને સંબંધ ચાલે તે દરમિયાન એ વસ્તુ કે પ્રેમીજનોને એ પોતાનાં એટલાં ઘનિષ્ટ સંબંધવાળા મનાવે છે કે એનું ક્ષણિકપણું પ્રાણીની નજરમાં આવતું જ નથી, પેલા વાદળની પેઠે અંતે એ સર્વ ખલાસ થઇ જવાનું છે એમ એને ભાસતું પણ નથી અને એ વસ્તુ કે એ પ્રિયજનો કદી પોતાથી દૂર જનાર છે એવી એ કલ્પના પણ કરતો નથી. આવી મોહરાજાની કરેલી આંધીની અસર તળે પ્રાણી વિવેક વીસરી જાય છે, પોતાનાં અને પારકાંની વચ્ચેના તફાવતને જોઇ જાણી વિચારી પણ શકતો નથી અને પછી તો ધન સંપત્તિ અને સ્નેહીને અવિનશ્વર ગણી એમાં રાચે છે, માચે છે, હાણે છે, માણે છે અને એની સાથે ગાંડા ગદોડે છે!

મનુષ્યના વર્તનની આ બાબત પર પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી વિચારણા કરતા હતા ત્યાં ઉદ્યાન પાલકે સમાચાર આપ્યા કે નગરની બહારના ઉદ્યાનમાં પોટ્ટિલ નામના આચાર્ય પધાર્યા છે. રાજા પ્રિય-મિત્રને આ સમાચાર સાંભળી ખૂબ હર્ષ થયો, એને મનમાં થયું કે અત્યારે પોતાની વિચારધારા સારા માર્ગે ચાલી રહી છે તેને આચાર્યદેવના જલસિંચનથી વધારે પુષ્ટિ મળશે, એટલે આનંદમાં આવી ખબર આપનારા ઉદ્યાન પાલકને યોગ્ય પારિતોષિક આપી, પોતે હાથી પર આરૂઢ થઇ આચાર્યદેવને વંદન કરવા ચાલ્યો. રાજા જ્યારે સ્વારીએ ચઢી આચાર્યને વાંદવા જાય એટલે અનેક લોકો ધર્મ-પ્રેમથી, કૌતુકથી, રાજાની ખુશામત કરવાના ઇરાદાથી અથવા નવું જાણવાના કુતૂહલથી એની સાથે ચાલે. એમ થયું એટલે લોકોનો મોટો સમૂહ નગર બહારના ઉદ્યાનમાં ભેગો થયો. ચક્રી પ્રિયમિત્રે પોતાના આખા પરિવાર સાથે આચાર્યશ્રીનો યોગ્ય સત્કાર કર્યો, તેમને વંદન કર્યું અને પોતે જમીન પર બેસીને હાથ જોડી બેઠા પછી પોતેજ આચાર્યશ્રી પાસે

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પોતાના મનમાં પ્રભાતથી ચાલતા વિચારો જણાવી દીધા અને પછી પોતે મૌન રહ્યા.

આચાર્ય પોટ્ટિલ ભારે વિચક્ષણ હતા, દુનિયાદારીને સમજનારા, મહાત્યાગી, મનુષ્ય સ્વભાવને સમજનારા અને શાસ્ત્રબોધના પારંગામી અને બહુશ્રુત હતા. એ રાજાને થતી માનસિક ગૂંચવણ બરાબર સમજી ગયા, રાજાનો જીવ અત્યારે સાધ્યની કક્ષામાં આવતો જાય છે તે તેમના ધ્યાનમાં આવી ગયું અને અવસરે રંગ પાડી દેવાની પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરી એક જીવને સંસારમાંથી તારી દેવાનો આ સમય છે એ વાત પામી ગયા. એમનું આખું જીવનજ પરોપકારમય હતું, એમની આખી જીવનવ્યવસ્થા ઉપદેશ માટેજ બંધાયલી હતી અને એમની ભાષાની સરળતા, વિચારની સ્પષ્ટતા અને કહેવાની શૈલી સીધી હૃદયપર અસર કરે તેવી હતી. એમણે તુરત ઉપદેશ શરૂ કરી દીધો આખી સભા સાંભળે તેમ તેણે ચક્રી પ્રિયમિત્રને ઉદ્દેશી કહેવા માંડ્યું.

આચાર્યનો વેધક ઉપદેશ :

"સંસારમાં ત્રણ પ્રકારનાં મનુષ્યો હોય છે. ઉત્તમ, મધ્યમ અને જઘન્ય. ઉત્તમ મનુષ્યો આ સંસારમા પોતાના અવલોકન પરથી સંસારની ક્ષણિકતા જાણી લે છે. એ પોતાની ચારે તરફ બનતા બનાવો જુએ છે, જુવાનજોધ માણસોને સંસારમાંથી ચાલ્યા જતા નજરે નિહાળે છે, ધનવાનને ભિખારી થતાં જુએ છે, જુવાનીમાં મ્હાલતાંને ઘરડાં ખખ થતાં જુએ છે, વસ્તુઓને નાશ પામતી જુએ છે, એકનો એક દીકરો બાપ પહેલાં ચાલ્યો જતો જુએ છે, જુવાન ગૃહિણીને રંડાતી જુએ છે, ધનવાનને સંતાન વગરના જુએ છે. આમાંની કોઈપણ બાબત જુએ છે એટલે એની નજરમાં સંસારની નશ્વરતા આવી જાય છે, એના વિચાર પથમાં જીવનનું ક્ષણિકત્વ બેસી જાય છે, ઘર બાર પુત્ર કલત્ર કે ભાઈ બ્હેનના સ્નેહની મર્યાદા તેની નજરમાં આવી જાય છે અને બહારથી દેખાતા ભપકા પાછળ રહેલી પોકળતા તેના નજરમાં બેસી જાય છે. આ પુદ્ગળભાવની પરતા સગપણ સ્નેહની અસ્થિરતા અને જીવન વ્યવહારની મલિનતા બરાબર સમજી જઇ પોતાની મેળે આવા ઉત્તમ પ્રાણીઓ આ સંસારનો ત્યાગ કરવામાં રહેલ ભવ્યતા સમજી જાય છે અને એવા ત્યાગનો સ્વીકાર કરવામાં પોતાનું કર્તવ્ય સમાયલું છે એમ માની એમ કરવામાં મોટું કામ પોતે કરે છે એમ માનવાનો કે મનાવવાનો વિચાર સરખો પણ કરતા નથી, સંસારને તજી દે છે અને કરેલ ત્યાગને દીપાવે છે, ઝળકાવે છે, વિકસાવે છે અને ત્યાગમય થઇ જાય છે આવા ઉત્તમ પુરૂષોનાં સ્વપરની વિચારણા પૃથક્કરણ અને નિર્ણયો સ્પષ્ટ હોય છે અને એમના ત્યાગમાં જરા પણ આડંબર કે બહારનો દેખાવ હોતા નથી. આવા ઉત્તમ પુરૂષો જગતમાં હોય છે અને તેવા થવાની નિર્ણયશક્તિ તો અનેક પ્રાણીમાં હોય છે, પણ અમલ કરવાનો પુરૂષાર્થ અલ્પમાં હોય છે. આવા પુરૂષોને ઉત્તમ મનુષ્યની કોટીમાં મૂકાય.

"મધ્યમ પ્રકારના પુરૂષો જાતઅનુભવથી વસ્તુસ્વરૂપ જાણે છે અને સ્વીકારે છે પ્રિયજનના મરણથી, સખ્ત વ્યાધિના ઉદ્ગમથી, મળેલ ધનસંપત્તિ ચાલી જવાથી કે દુનિયાના અનેક પ્રકારનાં કૌભાંડો કે ખટપટના ભોગ થવાને પરિણામે સંસારનો ત્યાગ કરે છે. મોટા અમાત્યની દીવાનગીરી જતાં, કે સેનાપતિનો હોદ્દો ફરજીઆત ખાલી કરતાં કે બીજા હૃદયપર આઘાત કરનારા બનાવો બનતાં પ્રાણી સંસારનું સ્વરૂપ સમજે છે, વિચારે છે અને સંસારને અસ્થિર જાણી તેનો ત્યાગ કરી આત્મધર્મમાં જીવન અર્પણ કરી દે છે. કેટલાક પ્રાણીઓ પોતાના પડોશીને થયેલી આપત્તિમાંથી પણ બોધ લે છે, પણ આ મધ્યમ પ્રકારના માણસો ઘણુંખરૂં જાતઅનુભવને પરિણામે જ ઠેકાણે આવે છે. ઘોડો પોતાની મસ્તીમાં ચાલતો હોય, પોતાના રૂપમાં નાચતો હોય અને ચણા ખાતો હોય તેમાં ચાવતાં ચાવતાં એક કાંકરો આવે અને જેમ પોતે ચોંકી જાય અને આખે શરીરે ઝણઝણાટી આવી જાય, તેમ આવા મધ્યમ કક્ષાના

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

માણસોનો ત્યાગ કોઇ પોતાને થયેલા કે થતાં બનાવ પર આધાર રાખે છે. એવા મધ્યમ કક્ષાના પ્રાણીઓનો ત્યાગ જો ઊંડી વિચારણા અને પાકા નિર્ણયને આધારે થયેલો હોય છે તો તે પણ ખૂબ દીપે છે અને ત્યાગ કરનારને માર્ગ પર આણી દે છે, પણ જો તે માત્ર ક્ષણિક જ હોય તો કોઈ કોઇવાર ધમરોળ પણ કરાવે છે. મધ્યમ કક્ષાનો વર્ગ મોટો હોય છે. એનો દુઃખગર્ભિત કે મોહગર્ભિત ત્યાગ કોઈ કોઈવાર આદર્શ ત્યાગના દાખલા પૂરા પાડે છે અને જનતાને આદર્શ તરીકે કેટલીક વાર ઉપયોગી નીવડે છે

" અને ત્રીજા પ્રકારના જઘન્ય પુરુષો છે તેને તો વૈરાગ્ય થતો નથી, અને ત્યાગભાવ રુચતો નથી. એને કોઇ વસ્તુ છોડવી પાલવતી નથી. એને દુનિયાના અનુભવો ઘણા થાય, એ પીડાય હેરાન થાય રખડે પટકાય કે તિરસ્કરાય પણ એ તો એ નો એ રહે. એ ઘડી એવા કોઈ બનાવ બને ત્યારે એ જરા ત્યાગ કે અસ્થિરતાની વાત કરે, પણ થોડો વખત થઈ ગયો એટલે પાછા એ ભગવાન એના એ. એને સંસારની અસ્થિરતા, સંબંધની અલ્પકાલિનતા અને ધન-સંપત્તિની ક્ષણિકતા દેખાય, તો પણ એ ગોટા વાળે છે. આવા પુરુષોને કોઈવાર ચટક વૈરાગ્યના પ્રસંગ બને ત્યારે પણ એ થોડો વખત ભાવના ભાવે, થોડી વૈરાગ્યની વાતો કરે, પણ એ પાંચ પંદર દહાડા થાય એટલે પાછો સંસારને ચકરાવે ચઢી જાય છે. એને ઉપરછલ્લો વૈરાગ્ય થાય, પણ અંતરથી સદ્દહણા કે શ્રદ્ધા થતી નથી અને એ ભવસ્વરૂપ જાણે તો પણ એના ઊંડાણમાં મોહનું સામ્રાજ્ય એટલું જબરું હોય છે કે એ સંસારને છોડી શકતો નથી. વિષય કષાયો પર વિજય મેળવી શકતો નથી અને સંસારમાં અથડાયા પછડાયા કરે છે.

રાજન્ ! તમને અત્યારે જે વૈભવ મળ્યો છે તેવો તો આ જીવે ભવભ્રમણમાં અનેકવાર મેળવ્યો છે. પણ એથી શું ? આ આખો વૈભવ અંતે અહીં રહી જવાનો છે, પૃથ્વીની એક તસુ પણ સાથે આવવાની નથી અને એને છોડતી વખતે મનમાં ભારે પીડા થાય છે, મોટો આઘાત લાગે છે અને અંતરમાં વેદના થાય છે, પણ કાળના પતિ યમદેવનો ફટકો લાગે ત્યારે બધું અત્રે વેરવિખેર રાખી ચાલ્યા જવું પડે છે. જે વસ્તુ પોતાની નથી, જે પોતા પાસે સ્થાયી રહેવાની નથી, જેને જાળવતાં અનેક મુશ્કેલીઓ, ઉપાધિઓ અને ઉજાગરા કરવા પડે, જે ચાલી જાય અથવા જેને છોડવી પડે ત્યારે મોટો ઊકળાટ થાય અને જેની અસ્થિરતા અને ક્ષણિકતા અન્યના સબંધમાં રાતદિવસ અનુભવવામાં આવતી હોય તેની ખાતર ખોટા પ્રયાસ, અંતરના વલોપાત અને જીવનનો ઉપયોગી સમય પસાર કરવામાં શું ડહાપણ ગણાય ?

" અને રાજન્ ! ' જળબિંદુ સમાન ચંચળ જીવન, ઇંદ્રધનુષ સમાન પ્રેમ, પૂર્ણ છતાં ગજકર્ણ તુલ્ય ચપળ શરીર લાવણ્ય, પવનથી પ્રેરાયેલ પાંદડાં સમાન તારુણ્ય, સુંદર છતાં ક્ષણભંગુર તેમ જ મહાકષ્ટથી વૃદ્ધિ પમાડેલ ધન પણ સેંકડો આપદાઓના નિમિત્તરૂપ જ છે. એમનું એક એકપણ સુબુદ્ધ પુરુષને અવશ્ય મોટા વૈરાગ્યનું કારણ થાય છે, તો પછી એ બધી બાબતો માટે તો શું કહેવું ? સંવેગના કારણરૂપ આવા ભાવો અને પદાર્થો પ્રાણી દરરોજ જુએ છતાં એને વૈરાગ્યનું કારણ બનતા નથી એ મોટા આશ્ચર્યનું કારણ છે.'[1] (ચાલુ)

સ્વ. મોતીચંદ ગીરધરલાલ કાપડિયા (મૌક્તિક)

૧. મહાવીરચરિત્ર ગુણચંદ્રગણિકૃત પ્રસ્તાવ ત્રીજો.

સામાયિકમાં વાંચવા માટે

ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજનો સર્વશ્રેષ્ઠ ગ્રંથ
જ્ઞાનસાર-ગુજરાતી અનુવાદ સાથે અવશ્ય વાંચો
મૂલ્ય રૂપિયા ૨-૦-૦ લખો :— શ્રી જૈન ધ. પ્ર. સ.-ભાવનગર

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

પ્રગતિની સાધના

લેખક : બાલચંદ હીરાચંદ "સાહિત્યચંદ્ર"

માણસને ધનવાન, શ્રીમાન અને લોકમાન્ય થવાની ઈચ્છા હોય છે. તેમ વિદ્વાન પંડિત અને જ્ઞાની થવાની પણ ઈર્ષ્યા જાગે છે. તેમ જ સાધુવૃત્તિ આપણામાં જાગે, આપણે ઉપદેશક બનીએ, આપણી પાસેથી લોકો જ્ઞાન મેળવે, આપણને લોકો પૂજે માને એવી આકાંક્ષા પણ પ્રસંગોપાત જાગે છે. એમાં શંકા નથી. આ બધું મેળવવા માટે સાધનોની શુચિતા અનિવાર્ય હોય છે. એ વસ્તુ માત્ર માણસ સહેજે ભૂલી જાય છે. એટલે કે પુણ્યના ફળો આપણને મળે એવી તીવ્ર ઇચ્છા આપણે રાખીએ. પણ સાથે સાથે પુણ્યપ્રકૃતિ આપણામાં પ્રગટે એની દરકાર આપણે રાખીએ નહીં, ત્યારે પુણ્યના શુભ ફળો આપણે કેવી રીતે મેળવી શકીએ ?

કેટલાએક માણસો ગમે તેવા અશુચિ સાધનોથી દ્રવ્ય એકઠું કરી, પછી જ્યારે સાંભળે છે કે. દાન કરવાથી પુણ્ય ભેગું કરી શકાય છે; ત્યારે નામના પાટિયા, પોતાની તસવીર સાથે પોતાના વખાણ છાપામાં પ્રગટ થાય તેવી યોજના કરી, ગમે તેની પાસેથી ગમે તે માર્ગે એક સુંદર ભાવવાળી વક્તવ્ય મેળવી પોતાની વિદ્વત્તા છપાવવા લલચાય છે, અને એ માર્ગે પોતે પુણ્યવાન અને ધર્મપાલક જીવડો ગણાવા પ્રયત્નશીલ બને છે. ત્યારે એવા પામર અને દયનીય પ્રાણી માટે આપણે કેવા વિચારો જાગે એ વિચારવા જેવું છે. જેવી ધન મેળવવામાં એની શુચિતા (?) તેવી જ પુણ્ય મેળવવાની પણ એવી જ ઘેલછા !

પુણ્ય જેને કહેવાય છે તે એટલી સસ્તી વસ્તુ નથી, કે જે નાણાંથી ખરીદી શકાય ! પુણ્યની પાછળ તો મનની શુચિતાની ભૂમિકા હોવી જોઈએ. અંતઃકરણની નિખાલસતા અને શુદ્ધતા હોવી જોઈએ. તેમ જ તેમાં લોભને અને અહંકારને યત્કિંચિત પણ સ્થાન હોવું નહીં જોઈએ. તો જ પુણ્ય એવું તેને નામ આપી શકાય વિષમિશ્રિત ઉત્તમ ભોજન પણ પ્રાણઘાતક નિવડે છે. તેમ હું અને અહંભાવના ઝેરથી મિશ્રિત ક્રિયા પણ પુણ્ય ગણાય નહીં.

માણસને એમ લાગે છે કે, મારાથી જ્ઞાની કેમ થવાશે ? કારણ જ્ઞાન તો સમુદ્ર કહેવાય છે. જે માનવો જ્ઞાની થયા છે તેમણે તો મહાન્ કષ્ટ વેઠેલા કહેવાય છે. પોતાના સર્વ સુખ, આરામ અને શાંતિ જ્ઞાન માટે તેઓ ખોઈ બેઠા હોવા જોઈએ. જ્ઞાન એ એમનું વ્યસન થઈ ગએલું હોવું જોઈએ. જ્ઞાન મેળવવુ એ હિમાલય ઉપર ચઢી જવા જેવું છે. એ હાથે સમુદ્ર તરી જવા જેવું છે. અર્થાત્ એ બધું મારાથી તો નહીં જ બને એવો વિચાર કરી નિરાશ થઈ બેસી રહેવું પસંદ કરે છે. અને એમ કરી પોતામાં એવી શક્તિ નથી જ, માટે તેવો પ્રયત્ન કરવો એ વ્યર્થ સમય ખોવા જેવું છે.

આવા પ્રકારના માયકાંગલા અને ન્યૂનગંડવાળા વિચાર કરનારાઓએ એવો વિચાર કરવાનો છે કે, જે મહાન જ્ઞાની થઈ ગયા તે કાંઈ એક જ દિવસમાં તેવા નથી થઈ ગયા. તે માટે તો વરસોનો પ્રયત્ન ચાલુ રાખવો પડેલો છે. પ્રથમ આરંભમાં એકડે એક ભણનારો વિદ્યાર્થી પણ ગભરાય છે. કંટાળો કરે છે. છટકી જવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ જ્યારે તેને તેમાં રસ પડે છે, અને તેના રહસ્યો સમજાય છે, ત્યારે તેજ નવ અંકોમાંથી મોટા દુર્બોધ ગણિતોના સિદ્ધાંતો શોધી કાઢે છે, અને ગણિતશાસ્ત્રી થઈ બેસે છે એને જે આત્મિક સમાધાન મળે છે તેનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. એ તો અનુભવગમ્ય વસ્તુ હોય છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કોઈ પણ કામનો પ્રારંભ કરતાં આપણે જો તત્કાળ તેના ફળોની આકાંક્ષા રાખીએ તો આપણને નિરાશા જ જણાય. તેથી જ તુચ્છ અને નાદાન માણસો કોઈ પણ શુભ કામમાં ડગલું પણ ભરતા અચકાય છે! અને પ્રારંભ કરતા પહેલાં જ તેના ફળની ગણત્રી કરવા બેસી જાય છે, અર્થાત્ તેને કાર્ય કરવામાં ઉત્સાહ ક્યાંથી આવે? બીજા કેટલાએક એવા હોય છે કે, જેઓ આવેશમાં આવી ઉત્સાહભેર કાર્યનો પ્રારંભ તો કરી બેસે છે, પણ જરા જેવું વિઘ્ન આવે કે નિરુત્સાહ જણાય ત્યારે ગભરાઈ જાય છે. અને કામ પડતું મેલી પલાયન કરી જાય છે. યુદ્ધમાં પહેલા તો ઉત્સાહભેર સૈનિક થવું, અને શસ્ત્રનો ચમકારો થતા નાસી જવું એવા સૈનિકનું કોણ કેવી રીતે સ્વાગત કરે? એવા પલાયનવાદી નિર્વીર્ય માણસોથી કાંઈ પણ કાર્ય ન થાય તે દેખીતું જ છે.

પણ જે બુદ્ધિમાન અને ડાહ્યા માણસો હોય છે તેઓ હંમેશ વિઘ્નોનો સામનો કરવા માટે કટિબદ્ધ જ હોય છે. તેઓ તો વિઘ્ન આવતા બમણા જોરથી તે વિઘ્ન ક્યાંથી આવ્યું? કયા કારણે આવ્યું તેની શોધ કરી તેને દૂર કરવાનો સતત પ્રયત્ન કરે છે. અને અંતે તે વિઘ્ન દૂર કરી પોતાનું ઇચ્છિત કાર્ય આગળ ધપાવે જ જાય છે. અને એવા સત્પુરૂષો જ યશ ખાટી જાય છે. તે માટે જ કોઇ પણ કાર્યમાં અખંડ ધૈર્યની જરૂર હોય છે. અને તે રાખવું જ પડે છે.

કહેવત છે કે, ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય છે. પણ ટીપું માત્ર સંગ્રહવું જોઈએ. ટીપું પણ ન હોય તો સરોવર ભરાય જ ક્યાંથી? જ્ઞાનધન હોય કે સુવર્ણાદિ ધન હોય, તે કણે કણે અને ક્ષણે ક્ષણેજ એકત્ર થઇ શકે છે. ઢગલો એકદમ થઈ જાય એમ થઇ જતું નથી.

ઘણાઓ રાતમાંથી શ્રીમાન થવા લલચાય છે. અને વગર કષ્ટ કરે શ્રીમાન થવા બેસે છે. તેવાઓને અવળો માર્ગ લેવો પડે છે અને અશુચિ કાર્યો કરવા પડે છે અને પ્રાચીન કર્મની અનુકૂળતા હોય તો કદાચ લાભ થઇ પણ જાય છે. પણ એ જ લાભ એના આખા જીવનનો નાશ કરવાને કારણભૂત થાય છે. કારણ અશુચિ માર્ગે મળેલું એ દ્રવ્ય અનેક ખોટા માર્ગોને ભેગા કરે જ જાય છે. અને શીલ, સત્ય અને ધર્મને હીન માર્ગે પ્રવર્તાવે છે. માટે જ અમો કહીએ છીએ કે જો આપણે આપણી પ્રગતિની સાધના કરવી જ હોય તો તે સરળ ધર્મ-વિહિત માર્ગે સાધવી જોઇએ. ભલે એવી સાધનામાં કાળક્ષેપ વધુ થાય, પ્રગતિ ધીમી સધાય પણ જે સાધ્ય થાય તે નક્કર અને ચિરસ્થાયી થાય એમાં શંકા નથી.

આપણી સાધના ઐહિક હોય છે કે પારમાર્થિક હોય, આપણી સાધના દ્રવ્યાર્જનની હોય કે આત્મોન્નતિ મેળવવાની હોય તે સાધના માટે કાર્યની અને આચરણાની શુચિતાતો હોવી જોઈએ જ. સાધનાના માર્ગમાં અવરોધ ઉત્પન્ન થાય તો તે મક્કમતાથી દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ. ગભરાઈ જઇ કાર્ય મૂકી દેવું નહીં જોઇએ.

એક વિદ્યાર્થી સ્કૂલમાં ભણવા જાય, ઘરે પણ અભ્યાસ કરે, માબાપની આજ્ઞાનુસાર ઘરનું કામ કાંઈક કરે. એને એક વખત મનમાં વિચાર આવ્યો કે, આપણે સામાયક, પ્રતિક્રમણ, ચૈત્યવંદન આદિ ધર્મક્રિયાઓના સૂત્રો મોઢે આવડતા નથી, તે શી રીતે ભણી શકાય? કારણ તે માટે આપણી પાસે અવકાશ જ ક્યાં છે? એ પોતાની મૂઝવણ એણે કોઈ જાણકાર આગળ કહી. જાણકારે એને યુક્તિ બતાવી. તમારે નિત્ય મંદિરમાં જવાનો નિયમ કરી લેવો. ત્યાં પુસ્તક હાથમાં રાખી ચૈત્યવંદન કરી લેવુ વધુ વખત ગાળવાની જરૂર નથી ચૈત્યવંદનમાં આવતા વંદણા, ચૈત્યવંદન બોલતી વેળાનું આસન, જયવીયરાય કહેતી વેળાની મુદ્રા અને કાઉસગ્ગમુદ્રા વગેરે એણે સમજી લીધા નિત્યક્રમ શરૂ થઈ ગયો. અને એ વિદ્યાર્થી બધું સુખોદ્ગત કરી ગયો. એને એથી ઘણો આનંદ આવ્યો. અને એનો ઉત્સાહ

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવ

સં. ડૉ. વલભદાસ નેણસીભાઇ–મોરબી

જે પૂજા ઔચિત્યની ગવેષણા વગરની તેમજ ભાવશૂન્ય હોય છે, તે વીતરાગ આદિને અંગે પણ હોય તો પણ ભાવ સ્તવનું કારણ ન બનવાથી દ્રવ્ય સ્તવ કહેવાય નહીં. જો કે તીર્થંકરના મહિમાથી આ કીર્તિ આદિને માટે કરાતી પૂજા ભોગાદિક સંસારી ફળને આપે તો પણ તે ફળ બીજી રાજ-સેવા–ધનવ્યય આદિ રીતે પણ થાય છે. અને પછી સંસારિક ફળ તુચ્છ છે. (પરંપરાએ પણ સંસારિક ફળને જ વધારનાર છે.) ઉચિત અનુષ્ઠાનની બુદ્ધિ એટલે દેશવિરતિની અવસ્થામાં ભગવાનની આજ્ઞાને અનુસરીને આ વિધિ મારે કરવા લાયક છે એવી બુદ્ધિથી આ દ્રવ્ય સ્તવ સાધુ આચારના એટલે ભાવાચારની સરખો છે. તો પછી તેને દ્રવ્યસ્તવ કહેવામાં ફક્ત ભાવની અલ્પ ઉત્પત્તિ છે, તે જ

દ્વિગુણી થઈ ગયો ! બીજા વિદ્યાર્થીઓએ જ્યારે જાણ્યું કે એણે ચૈત્યવંદન સ્તવન કરવાનો વિધિ આત્મસાત્ કરી લીધો છે, ત્યારે તેમને આશ્ચર્ય થયું. અને એ ક્યારે ભણ્યો એનું કુતુહલ તેમનામાં જાગ્યું. અંતે એના મિત્રોએ પણ એનું અનુકરણ કર્યું અને બધાઓ અનાયાસે ચૈત્યવંદન ભણતા શીખી ગયા. એમાં કોઇને ખાસ વખત ખોવો નહીં પડ્યો. તેમ જ ગોખણપટ્ટીની કડાકૂટ નહીં કરવી પડી.

એવા જ રીતે પ્રતિક્રમણ, નવસ્મરણ આદિ સૂત્રો ફક્ત દિવસમાં એક જ વખત વાચન કરવાથી ઘણાઓના મોઢે થઈ ગયા. વિચાર કરવો જોઇએ કે, જ્યાં ઇચ્છા હોય, અને તે પણ અંતઃકરણપૂર્વકની જાગે તો માણસને કોઈપણ વસ્તુ ભણવી અશક્ય જણાય નહીં. માત્ર પ્રગતિની સાધન એ આપણું કર્તવ્ય છે એવું મનને લાગવું જોઇએ. પંડિતો થાય છે તે એવી મનની તાલાવેલીમાંથી જ જન્મે છે

એક ભાઇની પાકટ ઉંમરે એને વિચાર આવ્યો કે, આપણે સંસ્કૃત ભાષા ભણીએ તો કેવું સારું ? સામાન્ય રોજ ઘરમાં બોલાતી ભાષાના વ્યાકરણનું પણ જ્ઞાન તેને ન હતું. ઘણાઓએ એની એ ઇચ્છાને હસી કાઢી હતી. પણ સાધકનો ઉત્સાહ દુર્દમ્ય હતો. એણે તો ગમે તે ભોગે પણ ભણવાનો નિશ્ચય કરી લીધો. એક પંડિતનો સંપર્ક એણે મેળવી લીધો. પહેલા તો બધું જ અઘરું અને વસમું લાગ્યું. પણ સરસ્વતીની ઉપાસના એણે ચાલુ રાખી અને સહુના આશ્ચર્ય વચ્ચે એણે પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. એ તો પછી ઘણી કાવ્યપંક્તિઓ મુખોદ્‌ગત કરી શક્યા. અને સંસ્કૃત ભાષામાં લખાણ પણ કરી શક્યા. મતલબ કે, અસાધ્ય કે અશક્ય એ વસ્તુ ફક્ત બાયલાંબલાઓને જ ડરાવી શકે છે. શૂરાને નહીં.

ધન મેળવવાની ઇચ્છા રાખનારને પણ એનું દૈવ એને યથા સમયે અનુકૂલ થઇ જાય છે. માટે જ અમો કહીએ છીએ કે, માથે હાથ દઇ બેસી રહેનારને તો એનું દૈવ પણ અનુકૂલ થતું નથી

ઇચ્છિત મેળવવા માટે કટિબદ્ધ થવું, દૃઢ નિશ્ચય થવું અને આપણા આત્માનું સુપ્ત પરાક્રમ ફોરવવા તૈયાર થવું એટલે તેની પાછળ સિદ્ધિ પોતાની મેળે ચાલી આવે છે જ.

કોઇ એવી દલીલ કરે કે, અમારા કર્મમાંજ કાંઈ મેળવવાનું નથી ત્યારે અમારાથી થાય જ શું ? એવા વિચારો કરનારાઓને અમો એટલું જ કહેવા માગીએ છીએ કે, જે કર્મના રોદણા તમે રુઓ છો, તે કર્મો ક્યાંથી આવ્યા ? જો એ કર્મો તમારા હાથેજ થએલા હોય તો તેમને બાળી નાખવાનો અને તોડી ભૂકો કરી નાખવાનો અધિકાર પણ તમારો જ છે. પોતાના માર્ગમાં પત્થરો તમારા હાથે જ મૂક્યા છે ત્યારે તેમને ખસેડવાનો અધિકાર તમારો જ છે. એ સમજી પોતાની સાધના કરવા માટે પુરૂષાર્થ ફોરવો. બધાઓને એવી બુદ્ધિ જાગે એ જ અભ્યર્થના !

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કારણ છે. જિન ભવનાદિ કરાવવા દ્વારાએ આ દેશ-વિરતિને ઉચિત ક્રિયાનો શુભ યોગ છે. છતાં પણ સર્વ પ્રકારે આજ્ઞારૂપ જે ક્રિયા મોટી છે. અને આ દ્રવ્ય સ્તવ કોઇક તુચ્છમાં મમત્વને લીધે તુચ્છ છે. મમત્વ જીવને નિશ્ચયે દુષિત કરે છે અને દુષિત થયેલાનો સર્વ વ્યાપાર વિષવ્યાપાર જેવો જ છે. ત્યાગ કરવા લાયક હિંસાદિક સર્વ પદાર્થની ત્રિવિધે-ત્રિવિધે સર્વથા નિવર્તેલા અને સર્વથા મમત્વ રહિત હોવાથી અદુષિત એવા સાધુઓનો સેવા લાયક એવો હોવાથી અને શ્રી જિનેશ્વરની આજ્ઞામાં વર્તનાર હોવાથી સર્વથા શુદ્ધ વ્યાપાર છે.

એક પણ શિલાંગ શુદ્ધ ત્યારે જ હોય કે બીજા બધાં શીલાંગોનો સદ્‌ભાવ હોય (શીલાંગ અઢાર હજાર) જેમ આત્માનો એક પ્રદેશ બીજા અસંખ્યાત પ્રદેશ સહિત જ હોય, તેવી રીતે અહીં એક પણ શિલાંગ શેષ શિલાંગોએ સહિત જ સમજવું. અર્થાત્ એક પ્રદેશે ઉન એવા આત્માના સર્વ પ્રદેશોને જીવ ન કહેવાય. તેવી રીતે એક પણ શીલાંગ જો ઓછું હોય તો શીલાંગ કહેવાય નહીં. જે માટે એ અઢાર હજાર શીલાંગ સર્વ સાવધયોગની વિરતિ કરવાથી હોય છે. ને તે વિરતિ તત્ત્વથી એક જ સ્વરૂપ હોય છે. પણ એ શિલાંગોમાં વિભાગ પડે નહીં. આ હકીકત વિરતિભાવની અપેક્ષાએ સમજવાં પણ બાહ્ય પ્રવૃત્તિને આશ્રીને સમજવાં નહીં. કારણ કે બાહ્ય પ્રવૃત્તિ તો ભાવ વિના પણ હોય છે.

એક તો ગીતાર્થનો સંજમ અને બીજો ગીતાર્થની નિશ્રાએ રહેનારનો સંજમ છે. પણ એ સિવાય ત્રીજો કોઇ પણ વિહાર એટલે સંજમ તીર્થંકર ભગવાનોએ કહેલો નથી. ગીતાર્થની પ્રવૃત્તિ ઉત્સૂત્ર હોયજ નહીં. તેમજ ગીતાર્થની નીશ્રાવાળા અગીતાર્થની પણ ઉત્સૂત્ર ન હોય. કારણ કે ગીતાર્થ મુનિમહારાજ નીશ્રાવાળાની અશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ રોક્યા સિવાય રહે નહીં. ચારિત્રવાળો નક્કી કોઈ દિવસ પણ ભગવાન જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરે જ નહીં. અને ગીતાર્થ પુરૂષ યોગ્યતા જાણીને બીજાને ઉત્સૂત્ર પ્રવૃત્તિથી નિવારણ કર્યા સિવાય રહે જ નહીં. એવી રીતે ગીતાર્થ અને તેની નિશ્રાવાળા બન્નેને શુદ્ધ ચારિત્ર હોય તે સિવાય બીજાને શુદ્ધ ચારિત્ર હોય નહીં. તેટલા માટે સંપૂર્ણ વિરતિપણું અઢાર હજાર શીલાંગરૂપ જ સમજવું. કોઈ દિવસ પણ શીલાંગોનું આ સંખ્યાની અપેક્ષાએ ઉનપણું હોય જ નહીં. તે માટે પ્રતિક્રમણ સૂત્રમાં અઢાર હજાર શીલાંગ-વાળા જ વંદનીય ગણાય છે.

શાસ્ત્રમાં કહેલા ગુણવાળો જ સાધુ કહેવાય, પણ બાકીના શાસ્ત્રોક્ત ગુણોથી જેઓ રહિત હોય તે સાધુ ન કહેવાય. એ અમારી પ્રતિજ્ઞા છે. તે બાકીનાને સાધુ તરીકે ન માનવામાં અગુલત્વહેતુ જાણવો અને ઉલટાપણે સુવર્ણનું દ્રષ્ટાંત જાણવું.

એવી રીતે ગુણ સહિતને તથા રહિતને સાધુ અને અસાધુ તરીકે જાણવા જો કે બનાવટી સોનું સોનાના રંગવાળું છે તો પણ બાકીના ગુણો ન હોવાથી તે સોનું ગણાતું નથી. આ સૂત્રમાં સાધુના જે ગુણો કહ્યા છે, તે ગુણોથી સહિત ઉત્તમ સોનાની માફક ગુણના નિધાન એવા પુરૂષોમાં જ સાધુપણું હોય. બનાવટી સોનાની માફક વર્ણવાળો છતાં પણ બીજા ગુણ ન હોવાથી જ ગુણરહિત જે સાધુ હોય તે ગોચરી કરવા માત્રથી ભિક્ષુ કહેવાય નહીં.

યથોચિત દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવ નક્કી માંહો-માંહે ભળેલા જ સમજવા. તેમાં દ્રવ્યસ્તવ અલ્પ વીર્યવાળા શ્રાવકને કલ્યાણ કરનારૂ હોય છે ? અને બહુ વીર્યવાળા સાધુને બાહ્ય સ્તવના ત્યાગથી ભાવ-સ્તવ શ્રેષ્ઠ છે. (સાધુને બાહ્યસ્તવ દ્રવ્યસ્તવની અનુ-મોદનાનો નિષેધ નથી) એ તત્ત્વ સમજવું. જે પુરૂષ અલ્પતર વિર્ય હોવાથી દ્રવ્યસ્તવને પણ કરી શકતો નથી તે શુદ્ધ એવા ભાવસ્તવને કરશે એમ કહેવું તે અસંભવિત જ છે. કેમ કે ભાવસ્તવ નક્કી અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ વીર્યની અપેક્ષા રાખે છે અને સો પલ જેટલો ભાર નહીં ઉપાડનારો પર્વતને ઉપાડી શકે નહીં એ ચોખ્ખું જ છે. બાહ્ય એવા ધનાદિકના ત્યાગ દ્વારાએ જે મનુષ્ય થોડો કાળ પણ આત્માને વશ કરતો નથી, તે મનુષ્ય યાવજ્જીવને માટે સર્વનો ત્યાગ કેમ કરી શકે ?

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

'કર્મ' સિદ્ધાન્તને અંગેના પારિભાષિક શબ્દોનો સાર્થ કોશ

લેખક : પ્રો. **હીરાલાલ ર. કાપડિયા** એમ. એ.

જૈન દર્શનમાં તેમ જ જૈન શાસનમાં પણ કર્મનો સિદ્ધાન્ત મહત્ત્વનું સ્થાન ભોગવે છે. એ સિદ્ધાન્તના નિરૂપણાર્થે જાતજાતના પ્રયાસો થયા છે. એને લઈને કર્મસિદ્ધાન્તનું સાહિત્ય પણ વિપુલ પ્રમાણમાં આજે પણ ઉપલબ્ધ છે જૈન આગમિક સાહિત્યના જ અભ્યાસીને કર્મસિદ્ધાન્તનો બોધ આવશ્યક છે એમ નથી, પરંતુ અનાગમિક ધાર્મિક સાહિત્ય માટે પણ એ બોધ જરૂરી છે. આજે કેવળ જૈનો જૈન સાહિત્યનો અભ્યાસ કરતા નથી, પરંતુ આપણા દેશના તેમ જ પાશ્ચાત્ય દેશના પણ **અજૈન** વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્વાનો જૈન સાહિત્યનો ઓછેવત્તે અંશે અભ્યાસ કરે છે. તેમ કરતી વેળા જૈન દર્શનના–તત્ત્વજ્ઞાનના-દ્રવ્યાનુયોગાદિના પારિભાષિક શબ્દોના યથાર્થ અર્થ જાણવા માટે એ શબ્દોનો કોઇ સર્વાંગીણ કોશ નહિ હોવાથી એમને મુશ્કેલી પડે છે. આના એક અંગરૂપે 'કર્મ' સિદ્ધાન્તગત પારિભાષિક શબ્દોનો કોશ હોઈ, એ રચાવી પ્રસિદ્ધ કરાવાય તો આ દિશામાં મહત્ત્વનું કાર્ય સધાય.

કર્મસિદ્ધાન્તને અંગેના પ્રાચીન અને આકરગ્રંથો પાઇય(પ્રાકૃત)માં રચાયા છે. શ્વેતાંબરીય ગ્રંથો અદ્ધમાગહી (અર્ધમાગધી) અને જઇણ **મરહટ્ઠી**માં (જૈન મહારાષ્ટ્રી) એમ બે પ્રકારની પાઇય ભાષામાં રચાયા છે, જ્યારે દિગંબરીય ગ્રંથો જઇણ સોરસેણી (જૈન શૌરસેની) નામની પાઇય ભાષામાં રચાયા છે **કમ્મપ્પવાય** એ જૈનોના બંને ફિરકાને માન્ય ગ્રંથ છે, પરંતુ એ આઠમું પુવ્વ (પૂર્વ) તેમ જ કર્મસિદ્ધાન્તની થોડીક વાનગી રજૂ કરનાર **નાણપ્પવાય** નામનું પાંચમું પુવ્વ તથા **અગ્ગાયણીય** નામનું બીજું પુવ્વ કે જે બે પુવ્વ પણ બંને ફિરકાને માન્ય છે તે પણ આજે વિદ્યમાન નથી. સદ્‌ભાગ્યે ત્રીજા, ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠા અંગો, **ઉત્તરજ્ઝયણ, પણ્ણવણા** વગેરે આગમો ઉપલબ્ધ છે એટલે એ કર્મસિદ્ધાન્ત સંબંધી કેટલીક માહિતી પૂરી પાડે છે. એમાંથી આ સિદ્ધાન્તને લગતા પારિભાષિક શબ્દો એકત્રિત કરવા ઘટે. **કમ્મપયડિ,** સયગ અને **પંચસંગહ** પૈકી એકેને અંગે આવું કાર્ય થયેલું જણાતું નથી. જો તેમ જ હોય તો એ માટે યોગ્ય પ્રબંધ કરાવો જોઇએ. પ્રાચીન ચાર કર્મગ્રંથોમાંના પારિભાષિક શબ્દો તારવી કોઇએ એ પ્રસિદ્ધ કર્યાનું જાણવામાં નથી, જ્યારે દેવેન્દ્રસૂરીકૃત પાંચ નવ્ય કર્મગ્રંથો અને (શ્વે૦) **સત્તરિયા** માટે તો પ્રયાસ થયો છે.

આ પ્રયાસોની હું ઊડતી નોંધ લઉં તે પૂર્વે એ ઉમેરીશ કે કર્મસિદ્ધાન્ત સંબંધી જેમ સ્વતંત્ર પાઇય કૃતિઓ રચાઇ છે તેમ કેટલીક સંસ્કૃતમાં પણ રચાઈ છે. વિશેષમાં કેટલીક પાઇય કૃતિઓને અંગે સંસ્કૃત ઉપરાંત પાઇયમાં વિવરણો રચાયાં છે. કોઇ કોઇને અંગે કાનડી(કન્નડ)માં પણ વિવરણ મળે છે. વળી કેટલીક પાઇય કૃતિઓનાં ગુજરાતી અને હિન્દીમાં અનુવાદો થયા છે. આ ઉપરાંત કર્મસિદ્ધાન્તને અંગે 'જર્મન' ભાષામાં મહાનિબંધ ડૉ. **ગ્લાસે નાપે** રચ્યો છે અને એનો જી. બી. **ગીફોર્ડે** કરેલો અંગ્રેજી અનુવાદ The Doctrine of Korman in Jain Philosophy ના નામથી છપાવાયો છે અને એનું સંપાદન મારે હાથે થયું છે. **વીરચંદ** રાઘવજી ગાંધીએ The Karma Philosophy નામનું પુસ્તક અંગ્રેજીમાં રચ્યું છે. જો કે એમાં કર્મસિદ્ધાન્ત પૂરેપૂરો નિરૂપાયો નથી.

આ પ્રમાણેનું વિવિધ સાહિત્ય જોતાં ત્રણ પ્રકારની પાઇય ભાષામાંના, સંસ્કૃત ભાષામાંના અને ગુજરાતી પૂરતો જ કોશ બનાવવાનો હોય તો ગુજરાતીમાંના અને ગુજરાતી પૂરતો જ કોશ બના-

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

વવાનો હોય તો ગુજરાતીમાંના પારિભાષિક શબ્દો આપી એનો ગુજરાતીમાં સંક્ષેપમાં અર્થ અપાવો ઘટે. વિશેષ ઉપયોગી કાર્ય કરવું હોય તો હિન્દીને અને એથી પણ વ્યાપક કાર્ય કરવું હોય તો અંગ્રેજીને પણ સ્થાન અપાવું ઘટે. મારી અભિલાષા તો પાઇય અને સંસ્કૃત પારિભાષિક શબ્દો આપી તેનો અંગ્રેજીમાં અર્થ સૂચવવાની છે, પરંતુ આજે ત્રણેક દસકા ઉપર શ્રી વિજયપ્રેમસૂરિજીએ અને હાલમાં શ્રી ભક્તિમુનિજીએ અને પંન્યાસ શ્રી ચન્દ્રોદયવિજય ગણિએ કરેલી પ્રેરણાથી પ્રભાવિત થઈ મેં કર્મ-મીમાંસા નામનો મહાકાય ગ્રંથ રચવાનું કાર્ય "કર્મમીમાંસાનું આયોજન" નામના મારા [1]લેખમાં સૂચવાયા મુજબની—અરેરે એથી પણ વધારે વ્યાપક યોજના અનુસાર, હાથ ધર્યું છે એટલે પાઇય-સંસ્કૃત-અંગ્રેજી કોશ અત્યારે તો તૈયાર કરવો મુશ્કેલ છે. બાકી કર્મમીમાંસાના એક અંગ રૂપે એમાં કર્મસિદ્ધાન્તને લગતા જે પારિભાષિક શબ્દો વપરાશે તે ગુજરાતી અર્થ સહિત હું આપવા વિચાર રાખું છું. દરમ્યાનમાં નીચે મુજબની સામગ્રીનો ઉપયોગ કરી મેં સૂચવ્યા પ્રમાણેનો કોશ કોઈ તૈયાર કરશે અને એ છપાવશે તો મને આનંદ થશે.

(૧) સ્વ. ચતુરવિજયજી દ્વારા સંપાદિત અને "જૈન આત્માનંદ સભા" દ્વારા ઈ. સ. ૧૯૩૪ માં પ્રકાશિત "चत्वारः कर्मग्रन्थाः"નું ચોથું પરિશિષ્ટ. એમાં ચાર નવ્ય કર્મગ્રંથોની ટીકાઓમાંના પારિભાષિક શબ્દોને સ્થળના નિર્દેશપૂર્વકની અકારાદિ ક્રમે સૂચી અપાઈ છે. એમાં એ શબ્દોના અર્થ અપાયા નથી.

(૨) ઉપર્યુક્ત મુનિશ્રી દ્વારા સંપાદિત અને "જૈન આ. સ" તરફથી ઈ. સ. ૧૯૪૦ માં પ્રકાશિત શતક અને સપ્તતિકા(સટીક)નું ચોથું પરિશિષ્ટ આમાં પાંચમા અને છઠ્ઠા કર્મગ્રંથની ટીકામાંના પારિભાષિક શબ્દોની ઉપર પ્રમાણે સૂચી છે.

[1] આ લેખ "જૈન ધર્મ પ્રકાશ" (પૃ ૬૭, અં. ૧)માં છપાવાયો છે.

(૩) પં. સુખલાલ સંઘવીના હિન્દી અનુવાદ સહિત "આત્માનંદ જૈનપુસ્તક પ્રચારક મંડળ" તરફથી આગ્રાથી ઈ. સ. ૧૯૪૯ માં પ્રકાશિત પ્રથમ નવ્ય કર્મગ્રંથની તૃતીય આવૃત્તિમાં પૃ. ૧૧૮–૧૪૪ માં અપાયેલો કોશ. એમાં આ પ્રથમ કર્મગ્રન્થગત પાઇય શબ્દો એનાં સંસ્કૃત સમીકરણ અને હિન્દી અર્થ તેમ જ ગાથાંકના નિર્દેશ સહિત અકારાદિ-ક્રમે અપાયા છે.

આ જાતના *બીજા કર્મગ્રંથના દ્વિતીય સંસ્કરણમાં તો આ અંગે 'કોશ' અપાયો નથી.

(૪–૫) ત્રીજા અને ચોથા કર્મગ્રંથ જે પં. સુખલાલના હિન્દી અનુવાદ સહિત આ જ મંડળ તરફથી પ્રકાશિત થયેલ છે તે બંનેમાં અપાયેલો આવો જ એકેક કોશ.

(૬) ઉપર્યુક્ત ચોથા (હિન્દી) કર્મગ્રંથમાં અનુવાદગત પારિભાષિક શબ્દોની સૂચી.

(૭–૮) પં. કૈલાસચન્દ્રકૃત હિન્દી વ્યાખ્યા અનુવાદ સહિત આ જ મંડળ તરફથી પ્રકાશિત પંચમ નવ્ય કર્મગ્રન્થનાં ચોથા અને પાંચમા પરિશિષ્ટો. ચોથા પરિશિષ્ટમાં અનુવાદ અને ટિપ્પણીઓમાં આવેલા પારિભાષિક શબ્દોની સ્થળના નિર્દેશપૂર્વકની સૂચી છે, જ્યારે પાંચમા પરિશિષ્ટમાં આ પાંચમા કર્મગ્રંથની ગાથામાં પિંડપ્રકૃતિસૂચક વપરાયેલા શબ્દોની ગાથાંકપૂર્વક સૂચી છે. આ બે પરિશિષ્ટો પૈકી એકેમાં અર્થ અપાયા નથી.

(૯) પં. ફૂલચન્દના હિન્દી અનુવાદ સહિત આ મંડળ તરફથી પ્રકાશિત શ્વે. સત્તરિયાનું પાંચમું પરિશિષ્ટ. એમાં અનુવાદગત વિશિષ્ટ પારિભાષિક શબ્દોની પૃષ્ઠાંકના નિર્દેશપૂર્વકની સૂચી છે, પણ અર્થ અપાયા નથી.

D K J Pના અંતમાંનો કોશ. એમાં સંસ્કૃત શબ્દો પાઇય સમીકરણો અને અંગ્રેજી અર્થ સહિત અકારાદિક્રમે અપાયા છે.

* આનું દ્વિતીય જ સંસ્કરણ મારી સામે છે.

For Private And Personal Use Only

દિગંબરીય સાહિત્યમાં કર્મસિદ્ધાન્તને લગતા કેટલાક ગ્રંથો પ્રકાશિત થયા છે. તેમાં આચાર્ય પુષ્પદંત અને ભૂતબલિએ રચેલ **છખંડાગમ** અને ગુણધરાચાર્યે રચેલ **કસાયપાહુડ** અગ્રસ્થાન ભોગવે છે. છખંડાગમના પહેલા પાંચ ખંડ ઉપર **ધવલા** (ધવલ) નામની ટીકા છે. એ મૂળ સહિત તેમજ હિંદી અનુવાદપૂર્વક સોળ ભાગમાં છપાવાઇ છે. એના બધા ભાગો મારી સામે નથી ઇ. સ. ૧૯૫૫ માં બારમો અને તેરમો એમ બે ભાગ છપાયા છે. તેમાં અનુક્રમે પૃ. ૨૪-૨૬ અને પૃ. ૧૮ ૨૬ માં પારિભાષિક શબ્દોની સૂચી છે. એવી રીતે ઈ. સ. ૧૯૫૭ માં ચૌદમો અને પંદરમો એમ બે ભાગ છપાયા છે. ચૌદમા ભાગમાં પૃ. ૩૧-૩૫ માં પારિભાષિક શબ્દોની સૂચી છે, જ્યારે પંદરમામાં એવી સૂચી નથી. ઈ સ. ૧૯૫૮માં સોળમો ભાગ છપાયો છે. એનાં પૃ. ૭-૧૦માં પારિભાષિક શબ્દોની સૂચી છે.

કસાયપાહુડના **જયધવલ** (**જળધવલા**) સાથે આઠ ભાગ છપાયા છે. એના ઈ. સ. ૧૯૫૬ માં પ્રસિદ્ધ કરાયેલા ચોથા ભાગ (પૃ. ૧૨-૧૪)માં ચૂર્ણિસૂત્રગત શબ્દસૂચી છે. ઈ. સ. ૧૯૫૮ માં છપાયેલાં સાતમા ભાગમાં પૃ. ૪૭૪ ૪૭૭ આવી શબ્દસૂચી છે, જ્યારે પૃ. ૪૮૫-૪૮૬ મા જયધવલાન્તર્ગત વિશેષ શબ્દસૂચી છે. અન્ય ભાગો મારી સામે નથી.

મહાધવલના આઠ ભાગ પ્રકાશિત થયા છે. એમાંના એકે ભાગમાં પારિભાષિક શબ્દસૂચી નથી એમ જાણવા મળે છે.

ગોમ્મટસારના　　કમ્મકંડ(કર્મકાંડ)માંના કર્મવિષયક શબ્દોની સૂચી એની કોઇ આવૃત્તિમાં હોય તો તે ઉપયોગમાં લઇ શકાય.

કર્મ સિદ્ધાન્તને અંગેના પારિભાષિક શબ્દોના સાર્થ કોશને વધારે ઉપયોગી અને મહત્ત્વપૂર્ણ બનાવવો હોય તો આ કોશમાં કર્મસિદ્ધાંત સંબંધી કૃતિઓની તેમ જ એના પ્રણેતાઓની–મૂળ સર્જકોની, વિવરણકારોની અને વિશિષ્ટ અનુવાદકોની સામાન્ય રૂપરેખા અપાવી ઘટે [અને એનું નામ "કર્મસિદ્ધાન્તનો કોશ" (A Dictionary of the Doctrine of Karman) રખાય] આવી **પદ્ધતિ** મહામહોપાધ્યાય પ્રો. કે. વી. **અભ્યંકરે** યોજેલ અને "ગાયકવાડ પૌર્વાત્ય ગ્રંથમાળા"માં પ્રકાશિત A Dictionary of Sanskrit Grammarમાં જોવાય છે. એમાં વિવિધ વ્યાકરણોમાંના પારિભાષિક શબ્દો સમજુતી સહિત અપાયા છે એટલું જ નહિ પણ અન્યાન્ય વ્યાકરણોનો અને એના પ્રણેતાઓ વિષે પણ માહિતી અપાઇ છે. આવો કોશ પહેલી જ વાર સંપૂર્ણ અને એવું ભાગ્યે જ બને અને એથી તો ઉપર્યુક્ત DSGમાં વૈયાકરણ મહોપાધ્યાય **વિનયવિજયગણિ** અને એમણે ૩૪૦૦૦ શ્લોક જેવડા રચેલા **હૈમપ્રકાશને** અંગે અતિ સંક્ષિપ્ત **નોંધ** છે.[1] આથી કર્મસિદ્ધાન્તને અંગેનો કોશ રચનારે પૂરા સાવધ રહેવું પડશે. જેથી કોઈ મહત્ત્વની બાબત રહી જવા ન પામે. મેં સૂચવેલો સાર્થ કોશ તૈયાર કરાવવા અને તે પ્રકાશિત કરવા જો કોઈ મહાનુભાવ કે સંસ્થા તૈયાર થશે તો જૈનદર્શન અને સાહિત્યની પ્રભાવના કર્યાનું પુણ્ય તે હાંસલ કરશે એમ હોઈ એ ભાવિ કાર્ય કરનારને હું **આજથી જ** ધન્યવાદ આપું છું.

---

૧. **મલયગિરિસૂરિ** વગેરે વૈયાકરણો તેમ જ એમના શબ્દાનુશાસન ઇત્યાદિ વિષે નામનિર્દેશ પણ નથી.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ

લેખક : બાબુલાલ મનસુખભાઈ–માંડલ

વઢિયાર–વૃદ્ધિકાર દેશમાં રાધનપુર સ્ટેટના મુંજપુર મહાલમાં પ્રાચીન મહાતીર્થ શંખેશ્વરજી આવેલું છે. મહારાજા જયશેખર વખતના ગૂર્જર દેશના એક વખતના પાટનગર પંચાસરથી આ મહાતીર્થ ત્રણ કોશ જ થાય છે. મહાતીર્થની પ્રાચીનતા લગભગ ૮૭૪૦૭ વર્ષ જેટલી થવા જાય છે.

મગધપતિ પ્રતિવાસુદેવ જરાસંઘ સાથે દ્વારિકાધીશ વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણજીને વઢિયાર દેશમાં મહા ભયંકર યુદ્ધ થયું. ખૂનખાર જંગના પરિણામે જરાસંઘના સૈન્યની અનહદ ખુવારી થઈ ગઇ. જરાસંઘ મહા વિમાસણમાં પડ્યા. સાધ્ય કરેલી જરાવિદ્યા તુર્ત જ કૃષ્ણજીના સૈન્ય તરફ પહોંચાડવામાં આવી. શ્રીકૃષ્ણજી, બળરામ અને અરિષ્ટનેમિકુમાર સિવાય સકલ સૈન્ય જરાવિદ્યાના કાળમુખમાં સપડાઇ ગયું. પોતાના સૈન્યની આવી દુર્દશા જોઈ કૃષ્ણજીને ઘણું લાગી આવ્યું. અરિષ્ટનેમિભાઇને દુર્દશાનું પ્રયોજન પૂછી પ્રતિકારનો ઉપાય માગ્યો.

“ભાઇ! વિજય માટેનો બળપૂર્વકનો કાંઇ ઉપાય ન હોવાથી જરાસંઘે છળથી જરા નામની વિદ્યા મોકલી છે પ્રતિકારના ઉપાય તરીકે અતિપ્રાચીન મહાપ્રભાવશાલી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રતિમાજી નાગરાજ ધરણેન્દ્રના દેવમંદિરમાં છે. અટ્ઠમ તપસ્યા કરી એ પ્રતિમાજી ધરણેન્દ્ર પાસેથી માગી લાવો. મહાપ્રભાવશાલી પ્રતિમાજીનું સ્નાનજલ સર્વ સૈન્ય ઉપર છાંટવા માત્રથી જરાવિદ્યા આપોઆપ ભાગી જશે.” અરિષ્ટનેમિકુમાર બોલ્યા.

“પરંતુ ભાઇ! એ ત્રણ દિવસ દરમ્યાન આપણા સૈન્યની ન જાણે શું એ દશા થાય?” કૃષ્ણજીએ પ્રશ્ન મૂક્યો.

“ભાઈ! એ માટે મૂંઝાવાની જરૂર નથી. આપ બેફીકર રહો. રક્ષાની જવાબદારી મારી.” અરિષ્ટનેમિકુમારે જવાબ વાળ્યો.

“ઠીક, લ્યો ભાઈ! રક્ષણની જવાબદારી તમારીજ. હું તો જાઉં છું.”

× × ×

“મારા વ્હાલા મંડલિકો! અને બહાદુર સૈનિકો! આપણે આપણી યુક્તિમાં ફાવી ગયા છીએ. મૃતપ્રાય: દશામાં પડેલા દુશ્મનોને કાપી નાખવા હું હુકમ આપુ છું. મને ખાત્રી છે તમે ફત્તેહ નીવડશો. એ કાર્ય અતિ મુશ્કેલ તો નથીજ. મરેલાને મારતાં વાર શી! વિજય આપણો જ છે.” ગર્વયુક્ત સ્વરે જરાસંઘ બોલ્યા.

“પણ આ શું...! શંખનાદ કર્યો કોણે? અરે! આટલા બધા ડરી ગયા છો પણ કેમ?” જરાસંઘ બોલ્યા.

“હમણાં અમારાથી નહિ લડી શકાય, હજારો શરશ્રેણીના પ્રહારો અમારાથી સહન કરી શકાતા નથી. પ્રતિપ્રહાર માટેની વિશુદ્ધિ–આત્મભાન શૂન્ય બની ગયું છે. કેમ જાણે કેમે પણ હાથ ઉપડતો જ નથી! આવી દુર્દશા અમારાથી જોઈ જતી નથી. નહિ માથે મુગટનું કે કાને કુંડળનું ઠેકાણું તેઓની અર્ધખણ્ડ દશા અમારો ઉપહાસ કરી રહી છે. તોબાહ, તોબાહ, શક્તિહીન અમોને અમારી લજ્જા આવે છે. ક્ષણભર હવે અહીં ઊભા રહેવા માગતા નથી. અમે તો પડાવ તરફ આ ચાલ્યા.” સર્વ મંડલિક રાજાઓ એ પ્રમાણે કહી પડાવ તરફ પ્રયાણ કરી જાય છે.

× × ×

મધ્યરાત્રિએ નાગરાજ ધરણેન્દ્રનું આસન કંપવા લાગ્યું. કોણ છે એ અત્યારે? ક્રોધયુક્ત સ્વરે ધરણેન્દ્ર બોલ્યા. અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી, અરે? આ તો દ્વારિકાપતિ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ અટ્ઠમ તપસ્યા કરી પરમ પ્રભાવશાલી પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજી યાચવા માટે મને યાદ કરી રહ્યા છે.

For Private And Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

"વાસુદેવજી! આપ કહો તો વિજયમાળા આપના કંઠમાં આરોપાવું. ધન, ધાન્ય, લશ્કર વગેરેની સહાયતા પૂરી પાડું. નાહક શા માટે પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજી માટે આગ્રહ સેવો છો? પ્રભુશ્રી અમારા ભવનના દેવમંદિરમાં વિરાજી રહ્યા છે. અમારા જેવા પામર અવિરતિઓ માટે સેવા-પૂજા, ગીત-નૃત્ય, આદિ દ્વારા ભવસમુદ્ર તરવા માટેના પ્રવહણની આપ કાં ભારી આકાંક્ષા રાખો? આપની જે કોઈ ઇચ્છાઓ સંપૂર્ણ કરવા તૈયાર છું." હાવરા સ્વરથી ધરણેન્દ્ર બોલ્યા.

"નાગરાજજી! અન્ય કાંઈની આકાંક્ષા પાર્શ્વપ્રભુના દર્શન માત્રથી સંપૂર્ણ ફલીભૂત થાય છે. કલ્પવૃક્ષ અને ચિન્તામણિસદૃશ પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજીની જ હું તો આપની પાસે માગણી કરૂં. બીજા કશાનું પ્રયોજન મને નથી. દેવ! આપી શકો તેમ હો તો આપો! જબરદસ્તી નથી." કૃષ્ણજી બોલ્યા.

"વાસુદેવજી! બહુ ઠીક, બહુ ઠીક. મારા જીવ કરતાં પણ અધિક વ્હાલા પ્રભુજીની પ્રતિમાજી આપને અર્પણ કરૂં છું. જીવના જોખમે પણ રક્ષણ કરવાની જવાબદારી જતી કરવી જોઈએ નહિ. જેવી રીતે અમારી પાસે સંપૂર્ણ રક્ષા અને બહુમાનપૂર્વક પૂજાણા તેવી જ રીતની ભલામણ આપની પાસેથી જતી કરી શકતો નથી." એ પ્રમાણે બોલી નાગરાજ ધરણેન્દ્ર અંતર્ધ્યાન થઇ ગયા.

× × ×

આહા! કેટલા આહ્‌લાદક પ્રતિમાજી! મુખમુદ્રા ઉપરની તેજસ્વી કિરણાવલિ અંતરના ગાઢ અંધકારના નાશ માટે બસ નથી? હંમેશનું પૂજન એ જવાબદારી છે? ફર્જ છે? ના ના, ભક્તિપૂર્વકનું હંમેશાનું પૂજન જવાબદારી નથી, ફર્જ પણ નથી. પરંતુ સ્વાભાવિક આત્મિય સ્ફુરણ જ. જવાબદારી અને ફર્જ એ કોના માટે? બોજારૂપ સમજતા હોય એને માટે જ. સહજ આત્મિય સ્ફુરણનો આવિર્ભાવ એ પ્રતિમાજી માંહેલી અલૌકિકતા, ચમત્કારિકતા, પ્રતિભા, પ્રભુતા નહિ તો શું! જવાબદારી અને ફર્જને સ્થાન જ કયાં! આત્માનો સહજ સ્વભાવ જ સ્વ મરજી-સ્વેચ્છાના અવિરત વહેણ વહેવડાવ્યે જ રાખે છે. કર્તવ્યનિષ્ઠતા આપોઆપ જ ઉદ્‌ભવતી આવે છે. નથી એમાં જવાબદારીની જરૂર, નથી ફર્જની જરૂર કે નથી પાછળ કહેવાપણાની જરૂર. સહજ સ્વભાવની અલૌકિકતા સ્વાનુભવની વાત છે. સ્વાભાવિક રીતે જ આકર્ષણના નિર્મળ ઝરણનું અમૃતપાન એ પ્રતિમાજીની અલૌકિક ચમત્કારિકતાનો જ પ્રભાવ. આંતરિક સહજ ભક્તિ પ્રીતિના ભાવથી પ્રતિમાજીને નિરખતું અક્ષિયુગલ ઘડીભર પણ દુનિયાદારીની પ્રવૃત્તિ માટે તૈયાર ન થવું, ક્ષણભરના વિરહની અંતર્વેદના અનંતવિરહને અનુભવે, હે જગત્પતિ! આપના પ્રભાવની બલિહારીની અલૌકિકતા માન્યા વગર છૂટકો જ નથી. આપના નયનદીપકના પ્રકાશદ્વારા પોતાના મનશ્ચક્ષુવડે આત્માની ઊંડાણમાં ઊતરી જોનારાઓને અનાદિની ખોવાએલી વસ્તુ જડી આવે તેમ મને પણ જડેલી અનુભવું છું. હે જગચિંતામણિ! પ્રક્ષાલન કરવા માત્રથી આત્માની શીતલતા અનુભવું છું. હંમેશના સેવન-પૂજનની વાત તો કયાં જ! એ પ્રમાણે યાદવરાજ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ પ્રભુ આગળ પોતાનું હૃદય ખોલી પ્રક્ષાલન કરી રહ્યા છે.

"કેટલોબધો પ્રભુજીનો મહિમા! સ્નાનજલ છાંટવા માત્રથી સૈન્યમાં ચૈતન્યનો સંચાર તો ઠીક પરંતુ હર્ષ, ઉમંગ, બળ, જોમ વગેરેનું પણ ખૂબ જ અચ્છું આવાગમન થયું લાગે છે અરે! ક્ષણભર પણ શાન્ત-સ્થિર રહ્યા વિના લડવા માટેની તેઓની આતુરતા ખરે! આશ્ચર્ય ઊભું કરે છે. આવતા વેગને અટકાવવાનું કશું પ્રયોજન નથી. શંખનાદ કરીને સૌને તૈયાર કરી દેવા ઠીક છે."

શંખ ફૂંકાયો. તુમુલ યુદ્ધ જામ્યું. પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધ મરાયો. નાયક વિનાનું સૈન્ય આમતેમ ભાગવા લાગ્યું. વિજયાદેવીએ શ્રી કૃષ્ણજીની ગ્રીવામાં વિજયવરમાળા આરોપી દીધી. વિજયસૂચક હર્ષનો

For Private And Personal Use Only

શંખનાદ ફૂંકાયો. સકલ સૈન્યમાં વિજયના આનંદી વાતાવરણે હર્ષોન્મત્ત પેદા કર્યો. નાચ–કૂદ, ગાન–તાન, હર્ષપૂર્વકની વાત–ચીતની પ્રવૃત્તિ ચમકવા લાગી.

× × ×

" કુમુદ, સહદેવ ! જો કે તમે મારા શત્રુના પુત્રો છો વિજયના કેફથી મદોન્મત્ત બની કર્તવ્ય-નિષ્ઠતા અને ઉદારતાનું મારે હાથે જ ખૂન કરી તમને હાંકી કાઢવા અગર દુઃખ દેવું મારે માટે ઉચિત ન જ કહેવાય. મારી ફરજ તો શત્રુના પુત્રો હોવા છતાં પણ રાજ્ય આપી સુખી કરવાની જ હોઈ શકે સત્ય રાજ્યકર્તા તરીકેની જવાબદારીમાંથી તો ત્યારે જ પસાર થયો કહેવાઉં કે, તમને સુખી–સંતોષી જોઈ શકું. "

" મહારાજન્ ! ધન્યવાદ છે આપને. અમો–ભાઈઓની સુખી–સંતોષી રાખવાની ઉમ્મેદની અમો–ભાઈઓ તારિફ કરીએ છીએ. સદાને માટે અમો–ભાઈઓની સેવા ચરણે ધરીએ છીએ. "

× × ×

" ભાઈ! મહાપ્રભાવશાલી પ્રતિમાજીના પ્રતાપથી જરાવિદ્યાનું નિવારણ થયું. વિજય મળ્યો. મારૂં કહેવું એમ થાય છે કે અહિં જ નગર વસાવી, તેની અંદર રમણિય અને સુંદર કારીગરી યુક્ત પ્રાસાદ બનાવરાવી શુભ મુહૂર્તે પ્રભુજીની પ્રતિમાજી પધરાવો. " અરિષ્ટનેમિકુમારે પોતાનો અભિપ્રાય દર્શાવ્યો.

" હા, ભાઈ! આપનું કહેવું સત્ય છે. મારી પણ એવી જ ઇચ્છા છે, નવીન નગર વસાવી, જિનાલય બંધાવી પ્રભુજીને પધરાવવા માટેની આજે જ ગોઠવણ કરી દઉં છું. " શ્રી કૃષ્ણજીએ અરિષ્ટનેમિકુમાર પ્રતિ સંમતિસૂચક જવાબ વાળ્યો.

શંખનાદ ફૂંકાયો હોવાથી શંખપુરનગર અને પાછળથી શંખેશ્વરનગર કોટ, ચૌટા, મહોલ્લા, મંદિરો, પૌષધશાળા, મઠો, ધર્મશાલા, દાનશાલા, પાઠશાલા, ઔષધાલયો, પાંજરાપોળો, ઉપવનો, સરોવરો, વાપિકાઓ અને કૂવાઓ વગેરેથી શિલ્પ અને કલાશાસ્ત્રના કથનાનુસારી પદ્ધતિના ખ્યાલપૂર્વક શોભવા લાગી. વિશાલકાય જિનાલયની અનુપમ કોતરણી અને કારીગરી તેમાં પોતાનો પ્રાણ પૂરતી. રસ્તે જતાં આવતાં મનુષ્યોનું ધ્યાન દોરવા માટે એ બસ હતી. ધ્યાન દોરાયા પછી અંદર જઈ કારીગરીના મિષે પણ પ્રભુજીના દર્શન થઈ જતાં. અનેકો દર્શનની અંદર અનંતભાવ ભરેલો જોઈ શકતા કેટલાક તો વાનગી સાથે પાછા ફરતા. ખાલી હાથે પાછા ફરવાનું તો કોઇક અભાગીના જ ભાગ્યમાં લખાએલું હતું. બાકીનાઓને તો બાધા જ હતી.

શંખપુરનગર મ્હોટા શ્રીમંત લોકોની હવેલીઓ–મેન્સનોથી શોભવા લાગ્યું. વ્યાપાર માટે ઠીક ઠીક નામીચું થઇ ગયું. અઢારે આલમ ધંધો ખોળતી ત્યાં આવી વસી. શંખપુરનગરની જાહોજલાલી દિન-પ્રતિદિન વધવા લાગી. આવી વસનાર લોકો પૈકી ઘણાં તો પોતાને સુખી માનતા. સુખી દિવસોના પ્રધાન પ્રતાપ તરીકે પાર્શ્વપ્રભુ જ છે એવી ચોક્કસ માન્યતા ધરાવતા. ભિન્નભિન્ન જ્ઞાતિના હોવા છતાં પણ પાર્શ્વપ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ ધરાવતા. સાચો ઈશ્વર આ જ છે એવી માન્યતા ઘણાઓમાં ઘર કરી બેઠી હતી. પાર્શ્વપ્રભુના મહામહિમાનો વિજયવાવટો દેશો-દેશમાં ફરકવા લાગ્યો. એક જાય એક આવે એવી રીતે સંઘોની હારમાળાઓ સતત ચાલુ જ હતી. પૂજા–સેવા, ગાન–તાન, નૃત્ય વગેરે હંમેશ અખંડ-પ્રવાહે ચાલુ જ રહેતું.

× × ×

" ભગવન્ ! સંસાર અટવીમાં કેટલા કાળ સુધી પરિભ્રમણ કરવાનું મારે માટે બાકી છે ? " એ પ્રમાણે ગત ચોવીશીમાં થએલા નવમા તીર્થંકર ભગવાન્ શ્રી દામોદર પ્રભુને પોતાના ભક્ત, સમકિતી અને વ્રતધારી આષાઢી શ્રાવકે પૂછ્યું.

" ભદ્ર ! આવતી ચોવીશીમાં ત્રેવીશમા તીર્થંકર ભગવાન્ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ થશે, તેમના આચાર્યઘોષ નામના ગણધર થઇને તે જ ભવમાં મોક્ષે જશો. "

અષાઢી શ્રાવક પ્રભુ પોતાને મહાન ઉપકાર કરનાર જાણીને, હર્ષાવેશ અને આનંદના અતિરેકથી સુંદર દેદિપ્યમાન પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજી તૈયાર કરાવરાવ્યા. નૂતન જિન પ્રાસાદમાં શુભ મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠિત કરાવરાવ્યા. હંમેશાં પ્રભુજીની સેવા-પૂજાદિક કરવામાં જ કાલ નિર્ગમન કરવા લાગ્યા. કાલાન્તરે વૈરાગ્ય થવાથી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી અનશન આદર્યું. સમાધિપૂર્વક કાળ કરીને પ્રથમ દેવલોકમાં વૈમાનિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. અવધિજ્ઞાનથી પૂર્વભવ જોઈ પોતે કરાવેલી પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજી ત્યાંથી લઇ દેવલોકમાંના પોતાના વિમાનમાંના જિનચૈત્યમાં સ્થાપન કર્યાં. ઘણા કાળ પર્યંત ભક્તિપૂર્વક પૂજ્યા. ત્યાર બાદ સૌધર્મેન્દ્રે ઘણા કાળ સુધી પૂજા કરી. ત્યાર બાદ સૂર્યેન્દ્રના વિમાનમાં પંચ-ચોપન લાખ વર્ષ સુધી પૂજાણા. ત્યારબાદ પ્રથમ સૌધર્મ દેવલોકમાં, દ્વિતીય ઈશાન દેવલોકમાં, દશમા પ્રાણત દેવલોકમાં, બારમા અચ્યુતદેવલોકમાં, લવણસમુદ્રમાં, ભવનપતિઓના આવાસમાં, વ્યંતરોનાં નગરોમાં, ગંગા નદીમાં, યમુના નદીમાં વગેરે અનેક ઠેકાણે પૂજાણા. કાળક્રમે શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનના સમયમાં નાગરાજ ધરણેન્દ્રે નમિ-વિનમિ વિદ્યાધરોને પૂજવા માટે આપ્યા. તેઓએ [illegible] વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર યાવજ્જીવ પૂજા-સેવા કરી.

ચન્દ્રપ્રભુના સમયમાં તે વખતના સૌધર્મેન્દ્રે પોતાની મુક્તિ ત્રેવીસમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સમયમાં પ્રભુમુખે જાણી પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિમાજી પોતાના વિમાનમાં પધરાવી ૫૪ લાખ વર્ષ પર્યંત પૂજ્યા. ત્યારબાદ પ્રતિમાજીને રૈવતાચલગિરિ-ગિરિનારગિરિ ઉપરની કંચનબાલક નામની સાતમી ટૂંક ઉપર સૌધર્મેન્દ્રે સ્થાપન કર્યા. ત્યાં નાગકુમાર આદિ દેવોએ ઘણા કાળ સુધી પૂજા-સેવા કરી.

વીસમા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી પ્રભુના સમયમાં સૌધર્મેન્દ્રે પ્રતિમાજીને ત્યાંથી લાવી પોતાના વિમાનમાં વિરાજમાન કર્યા. ઘણા કાલ સુધી પૂજ્યા. શ્રી રામચન્દ્રજીના વનવાસ દરમ્યાન દર્શન-પૂજન કરવા માટે સૌધર્મેન્દ્રે દંડકારણ્યમાં મોકલી આપ્યા. વનવાસનો કાળ પૂર્ણ થતાં ઇન્દ્રે પ્રતિમાજીને પાછા મંગાવી લીધા. ઘણા કાળ પર્યંત પૂજન-સેવન કર્યા પછી દેવેન્દ્રે પ્રતિમાજીને ગિરનારગિરિ ઉપરની કંચનબાલક નામની સાતમી ટૂંકે પધરાવ્યા. ત્યાં નાગકુમાર આદિ દેવતાઓ પૂજન-સેવન કરતા હતા. ત્યારબાદ નાગરાજ ધરણેન્દ્રે ત્યાંથી પ્રતિમાજીને લાવી પોતાના આવાસમાંના જિનાલયમાં પધરાવ્યા. ઘણા કાળ પર્યંત ધરણેન્દ્ર, પદ્માવતી ઉભયે ભક્તિપૂર્વક પૂજન-સેવા કરી. ત્યારબાદ શ્રી કૃષ્ણજીના અઠ્ઠમ તપસ્યાથી પ્રસન્ન થયેલ નાગરાજે શ્રી કૃષ્ણજીને પ્રતિમાજી સોંપ્યા. શંખપુરનગર વસાવી જિનચૈત્યમાં પ્રતિમાજીને પધરાવ્યા. અઢાર કોડાકોડી સાગરોપમથી માંડીને ચડતી પડતીનો કાળક્રમ પસાર કરતા આજે પણ પૂજાઈ રહ્યા છે.

ગઈ કાલનું શંખપુરનગર-શંખેશ્વરજી આજે સામાન્ય ગ્રામ્યજીવન પસાર કરી રહ્યું છે. નથી મહેલાતોની વ્યાપાર વાણિજ્યની જાહોજલાલી, વણિકોના વૈભવશાળી ભવનોની હારમાળાઓ કે યૌવનનો ઉન્માદ ભરતી.

જે ફક્ત વૃદ્ધાવસ્થામાં યૌવનના પ્રાણસમા પાર્શ્વનાથપ્રભુ છે ફક્ત યૌવનની અજબ મહત્તા. ઇતિહાસના પાનાઓ માંડીને આજે પણ જોવાઈ રહી છે. જાહોજલાલી ગણો તો એ જ છે. વૈભવ ગણો તો પણ એ જ છે.

નાનકડું શંખપુર-શંખેશ્વર ભલે આજે ૩૮૦ ઘરની વસ્તીમાં સમાઈ ગયું તેથી શું? પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તેમ જ મહત્તાનો પાયો જ્યાં સુધી ડગ્યો નથી ત્યાં સુધી જાહોજલાલી, વૈભવ વગેરે કાયમ જ છે.

દૂર દૂરથી માનવ સમુદાય આવી પ્રેમથી પ્રભુજીના પૂજન સ્તવના કરે એ આજને માટે ઓછો વૈભવ છે? ચડતી પડતી કોની ક્યાં નથી થતી? પુદ્ગલનો ગલન-પૂરણનો સ્વભાવ ભૂલવા જેવો છે? જ્યાં સુધી માગસર કૃષ્ણ દશમી અને ચૈત્રીપૂર્ણિમા ઉપર વિશાળ જનસમુદાય આવી મળે છે ત્યાં સુધી વૈભવની ક્યારે ન જ કહેવાય.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

Reg. No. B. 156

पुस्तकोनी पहोंच

આતમના અજવાળા—લેખક : પૂ. પં. મ. શ્રી પ્રવીણવિજયજી ગણિવર. સંપાદક : પૂ. પં. મ. શ્રી મહિમાવિજયજી ગણિવર મૂલ્ય–વાંચન–મનન

પહેલી આવૃત્તિ અંતરના અજવાળા નામના પુસ્તકથી [illegible] આવૃત્તિ આતમના અજવાળા [illegible] પાડવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકમાં [illegible] છે અને દરેક [illegible] જુદા જુદા [illegible] આપેલા છે. [illegible] વાંચવા અને [illegible] છે.

આત્મસિદ્ધિસાર—[illegible] પ્રણિત) જૈન સિદ્ધાંત [illegible] વિવેચન કરનાર : [illegible] કિંમત : રૂા. [illegible]

[illegible] અનુભવ [illegible] આધ્યાત્મિક જીવનનું [illegible] છે. આ [illegible] મુમુક્ષુઓએ ખાસ વાંચવા અને મનન કરવા લાયક છે

સ્વાનુભવચિંતન—ચિંતક અને લેખક : શ્રી [illegible] પ્રકાશક : [illegible] જ્ઞાન પ્રસારક મંડળ મુંબઈ–૨. કિંમત [illegible] ૦૦

આ પુસ્તકમાં [illegible] અનેક [illegible] વિસ્તારપૂર્વક [illegible] આવેલ છે. શ્રી આનંદઘનજી જેવા મહાન આધ્યાત્મિક [illegible] પોતે આ પુસ્તકમાં [illegible] છે. [illegible] પ્રતિપાદન [illegible] છે. [illegible] અંતર્મુખ અર્થાને જે સુંદર વિચારો રજુ કર્યા છે તે [illegible] છે. આ [illegible] અભ્યાસ, ચિંતન અને મનન કરવા જેવા છે.

[illegible] ॥

[illegible] પ્રકાશક : [illegible] મુંબઈ.

શાહ છોટાલાલ મગનલાલ ભાવનગરવાળા તરફથી સભાને ભેટ.

ભગવતી આરાધના—મૂળ શ્લો. ગુજરાતીમાં અર્થ, ભાવાર્થ તૈયાર કરનાર : સોભાગચંદ ગો. તુરખીઆ. સંપાદક : નગીનદાસ ગીરધરલાલ શેઠ. કિંમત રૂા. ૪–૦૦

આ એક પ્રાચીન અને મહાન ગ્રંથ છે આ ગ્રંથ પર ઘણી ટીકાઓ લખાયેલી છે. આ ગ્રંથમાં સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચારની આરાધના માટેનું વિસ્તૃત વર્ણન આપેલું છે.

શ્રી ચંદ્રકેવલિ ચરિત્ર—સંપાદક : પૂ. મુ. શ્રી જયપદ્મવિજયજી. પ્રકાશક : શા [illegible] સખમશીભાઈ હુબલી. કિંમત : રૂા. ૨–૦૦

આ ચરિત્ર વાંચીને મુમુક્ષુઓ દાન, શીલ, તપ અને ભાવની વૃદ્ધિ કરે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

વિનય સૌરભ—પ્રણેતા : પ્રો. હીરાલાલ ર. કાપડિયા M. A. પ્રેરક : પં. ચન્દ્રોદયવિજય ગણિ. પ્રકાશક : વિનય મંદિર સ્મારક સમિતિ–રાંદેર. કિંમત : રૂા. ૨–૦૬

આ પુસ્તકમાં વ્યાકરણ મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજય ગણિના જીવન અને કવન આપેલાં છે.

બ્રહ્મચર્ય અને બીજા લેખો—લેખક : સ્વ. સુખલાલ તારાચંદ મહેતા. પ્રકાશક : મહેતા તારાચંદ વચ્છરાજ ચેરીટી ટ્રસ્ટ–અમરેલી (સૌરાષ્ટ્ર).

આ પુસ્તકમાં બ્રહ્મચર્ય, તેનો આદર્શ અને જીવનમાં તેનો વિનિયોગ તથા યોગમાર્ગ પ્રવેશિકા એમ ચાર લેખો આપવામાં આવેલ છે.

(અનુસંધાન [illegible])

[illegible] શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા–ભાવનગર
[illegible] આનંદ મુદ્રણાલય–ભાવનગર

For Private And Personal Use Only